

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening heeft op 8 september 2023 **de heer Tomesen** als getuige gehoord.

Voorzitter: Belhaj

Griffier: Abma-Mom

Aanwezige leden van de commissie: Aartsen, Azarkan, Belhaj, Maatoug, Van Nispen, Van Raan, Sylvana Simons en Slootweg.

Aanvang 10.15 uur.

De **voorzitter**:

Welkom bij de openbare verhoren van de parlementaire enquête Fraudebeleid en Dienstverlening. Vandaag is de derde dag in de eerste week van in totaal vijf verhoorweken. Op deze derde dag zal de commissie twee getuigen verhoren over het thema grip op gegevensuitwisseling en bescherming van persoonsgegevens. Ik verzoek de griffier om de eerste getuige van vandaag, de heer Tomesen, naar binnen te leiden.

(De heer Tomesen wordt binnengeleid door de griffier.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Tomesen. U wordt vandaag gehoord als getuige. Dit verhoor vindt plaats onder ede. U heeft ervoor gekozen de eed af te leggen. Ik verzoek u met de eed te bevestigen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen.

(In handen van de voorzitter legt de heer Tomesen de eed af.)

De **voorzitter**:

Dank. U staat nu onder ede. U mag plaatsnemen.

Goedemorgen, meneer Tomesen. Ditmaal heet ik u van harte welkom namens de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening. De Tweede Kamer heeft op 1 februari 2022 besloten een parlementaire enquête te houden naar het fraudebeleid en de dienstverlening van de overheid. Doel van de enquête is te komen tot waarheidsvinding en daar een oordeel over te vormen. Ik vraag u om tijdens

het verhoor uw microfoon aan te laten staan. Dit verhoor zal afgenomen worden door het lid Slootweg en mijzelf. Voordat we gaan beginnen, vraag ik u of alles duidelijk is.

De heer **Tomesen**:

Alles is duidelijk. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Hartstikke goed. Dan geef ik het woord aan de eerste vragensteller, het lid Slootweg.

De heer **Slootweg**:

Goedemorgen, meneer Tomesen. Meneer Tomesen, u was van 2011 tot 2018 lid en vicevoorzitter van het College bescherming persoonsgegevens, later Autoriteit Persoonsgegevens. Daar hield u zich onder andere bezig met de bescherming van persoonsgegevens in de sociale zekerheid. In dit verhoor wil de commissie het met u hebben over de ontwikkeling van en aandacht voor de bescherming van persoonsgegevens, de bescherming van persoonsgegevens in relatie tot het bestrijden van fraude, en de omgang met adviezen van het College bescherming persoonsgegevens. Ik zou u willen vragen: wilt u ons even mee terugnemen naar het moment in 2011 wanneer u lid van het college wordt? Wat was op dat moment in de maatschappij eigenlijk het gesprek als het ging over de bescherming van persoonsgegevens? Welke plek had het?

De heer **Tomesen**:

Dat is een brede vraag. Ik ga nog een stukje terug, als u het niet erg vindt. Daar werd ik mee geconfronteerd, wat veel erger klinkt dan ik het bedoel, toen ik in december 2011 begon. Het eind van de vorige eeuw, denk ik, zag je steeds meer mogelijkheden om gegevens te verzamelen en daar met allerlei technologische middelen dingen mee te gaan doen. In het begin van deze eeuw is ook het College bescherming persoonsgegevens opgericht, misschien wel in het licht daarvan. Er kwam een kink in de kabel, denk ik, bij het eerste denken over persoonsgegevens en het belang van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer met de aanslagen van 11 september 2001, omdat je daarna zag — ik ben bijna bij 2011; maakt u zich geen zorgen — dat er steeds nadrukkelijker werd gekeken naar de omgang met persoonsgegevens, de bescherming van persoonsgegevens, toen nog wat meer de harde veiligheid, als een hinderpaal om die harde veiligheid te bevorderen. Dat betekende veel meer camera's; het biometrische paspoort werd mogelijk, identificatieplicht, zwarte lijsten. Het is aan sociologen om uit

te leggen waarom daarna ook de sociale zekerheid hier steeds meer bij werd betrokken, maar je zag in toenemende mate dat de bestanden waar de overheid uiteindelijk over kon beschikken over mensen, álle mensen, in Nederland, ook werden betrokken bij de bestrijding van fraude en misbruik in de sfeer van sociale zekerheid. Daar werd met een zekere vanzelfsprekendheid — dat is een appreciatie van mijn kant — naar gekeken. Als je terugkijkt — dan ben ik nu bij mijn aantreden in 2011 — naar de jaarverslagen, de berichten en de posita van mijn toen nog voorgangers bij het CBP, dan zie je dat daar ook in toenemende mate aandacht voor wordt gevraagd: let op wat je doet met profiling, profilering van mensen, let op wat je doet met mensen op lijstjes te zetten voor wat voor goedbedoeld doel dan ook. Dus dat was, denk ik, de situatie.

De heer **Slootweg**:

Dus als ik het probeer samen te vatten, dan waren er eigenlijk twee punten: ten eerste zaken rond veiligheid na 9/11 en ten tweede werd het eigenlijk door de mogelijkheden meer betrokken bij sociale zekerheid en bij fraudebestrijding. Klopt dat?

De heer **Tomesen**:

Zo is het. Er waren steeds meer mogelijkheden om met de gegevens waarover de overheid beschikte iets te gaan doen.

De heer **Slootweg**:

Vanaf 2011 bent u lid en vicevoorzitter van het College bescherming persoonsgegevens. Hoe is die ontwikkeling nadien verlopen als het gaat over de maatschappelijke aandacht voor bescherming van persoonsgegevens?

De heer **Tomesen**:

Die is niet veel veranderd. Het speelveld waar wij over gingen — ik hield toezicht op wat wij dan noemden "publiek" en "privaat" — was hartstikke breed. Kort gezegd: heel Nederland. Je zag dus niet alleen dat er in de overheids sfeer steeds meer gegevens konden worden verzameld, maar je zag ook dat private ondernemingen steeds meer konden doen met de voortschrijdende technologie. Denk aan Facebook, WhatsApp, dat opkwam, wifitracking. Kortom, dit was een heel breed onderwerp waarvan, met alle respect, de sociale zekerheid maar een heel klein partje was. Dus het onderwerp had op zichzelf heel veel aandacht. Of de regels ook werden nageleefd, is vanzelfsprekend een tweede, maar dat was dan onze taak.

De heer **Slootweg**:

U maakt eigenlijk een onderscheid tussen het privaat en het publiek domein als het gaat over de omgang. Was daar ook een verschil in reactie op de activiteiten van het college? Als ik mijn vraag misschien duidelijker mag maken: werd er privaat anders gereageerd op uitspraken van u dan publiek?

De heer **Tomesen**:

Ja, dat denk ik wel, maar dit is glad ijs voor mij, want dit is een appreciatie van wat er toen zoal terugkwam. Ik ga ver terug, hè, want het is lang geleden. Ik denk wel dat er vanuit de private sector wat meer de neiging was, als ik het zo mag zeggen, om mee te buigen met onze aanwijzingen, onze vragen en onze bevindingen. Niet over de hele linie, maar over het algemeen was er minder weerstand.

De heer **Slootweg**:

Helder. Dan wil ik nu met u terug — de maatschappij is groot — naar het politieke domein. Welke aandacht was er voordat u aantrad eigenlijk in de politiek voor de bescherming van persoonsgegevens? Welke aandacht had het?

De heer **Tomesen**:

Voordat ik aantrad, was het nou niet zo dat ik me dagelijks afvroeg: hoe staat het met de aandacht in de politiek voor persoonsgegevens? Maar het was heel duidelijk ... Ik heb natuurlijk teruggekeken — u heeft mij danig van de straat gehouden de afgelopen dagen — dus ik heb ook de jaarverslagen nog eens doorgekeken. Dan zie je dat de voorzitter van het college op dat moment in jaarverslagen bestendige aandacht vraagt voor — ik gaf het net al aan — de mogelijkheden om te profileren en om gegevens te verzamelen. Als ik dat als een wisselwerking zie, dan was er in de politiek, zoals u het noemt, heel veel aandacht voor de mogelijkheden die al die gegevensverzamelingen boden, en was er aan onze kant natuurlijk ook wel een scherp oog voor wat daar gebeurde, kort gezegd.

De heer **Slootweg**:

Maar het zwaartepunt lag op dat moment meer op de mogelijkheden die je had om gegevens te verzamelen dan om de persoonsgegevens te beschermen.

De heer **Tomesen**:

Dat is een conclusie die ik op dat moment in ieder geval nog niet kon trekken

en die over de ... Nou ja, nee, dat durf ik zo niet te zeggen. Ik vind het te flauw om dat zo over dat moment, voor mijn tijd, te zeggen.

De heer **Slootweg**:

Helder. Dank u wel. Dan gaan we naar het moment in 2011 waarop u veel meer betrokken wordt bij de politiek. Welke ontwikkeling ziet u dan als het gaat over de aandacht voor de bescherming van persoonsgegevens?

De heer **Tomesen**:

Het beeld dat ik dus al zag en nu terugzag in de jaarverslagen gaat dan door. Je ziet dat over de hele linie. En terugdenkend ... Kijk, het was een van ... Ik was verantwoordelijk voor wat dan heet het "toezicht publiek". Een deeltje daarvan betrof de wetgevingsadvisering. Wij waren verplichte wetgevingsadviseur als het ging om welke regelgeving van de overheid dan ook die betrekking had op persoonsgegevens. Achteraf verbaasde ik mij toen over de tomeloze hoeveelheid wetgeving die uit alle hoeken van het Nederlandse bestuur kwam met betrekking tot persoonsgegevens, waarvan, wederom met alle respect, sociale zekerheid maar een heel klein deeltje was. Ik herinner me hele lange en hele moeilijke adviezen die we hebben gegeven, met name bijvoorbeeld in de zorg op het gebied van patiëntgegevens, psychiatrische gegevens en dat soort zaken. Ehm ... Ik ben bijna uw vraag kwijt. Je ziet dat er een toenemende mate van wetgeving is waar het telkens gaat over de vraag: hoe kunnen we gegevens van mensen gebruiken?

De heer **Slootweg**:

Er komen dus heel veel wetten, vanuit verschillende hoeken, niet alleen sociale zekerheid, over die gegevensverzameling. Welke status heeft de Wet bescherming persoonsgegevens dan eigenlijk? Wordt die als vanzelfsprekend uitgangspunt genomen in de periode 2011-2018?

De heer **Tomesen**:

Nee, dat werd die wat mij betreft niet. Maar dan raken we aan de kern van de discussie en ik denk ook de reden dat u met mij wil praten. De vraag is: in hoeverre werden de spelregels die in de Wet bescherming persoonsgegevens stonden en die daarboven stonden in bijvoorbeeld het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, van harte nageleefd? Dan is mijn antwoord en mijn beoordeling uiteindelijk, en nu wél op het gebied waar uw commissie naar kijkt: nee.

De heer **Slootweg**:

Nee. Oké. Dat is echt een ontwikkeling die in die zin eigenlijk ... Na 2011 wordt die spanning groter? Begrijp ik dat goed, of dat niet?

De heer **Tomesen**:

Ik weet niet hoe het voor 2011 was. Wat ik zag, was dat er ook vanaf het moment dat ik kwam, wetgeving was op het gebied van sociale zekerheid, fraudebestrijding, waarvan wij toen vonden en waarvan ik ook terugkijkend nog vind dat de spelregels niet werden nageleefd.

De heer **Slootweg**:

Dank u wel. Dan geef ik nu het woord aan de voorzitter.

De **voorzitter**:

Ik wil het graag met u hebben over de bescherming van persoonsgegevens als fundamenteel grondrecht. Sinds 2001 is de Wet bescherming persoonsgegevens in werking. Vanaf 2018 verandert dat vanwege de invoering van de Algemene verordening gegevensbescherming. Welke juridische beginselen spelen een rol bij de bescherming van persoonsgegevens?

De heer **Tomesen**:

Het is eigenlijk een vrij overzichtelijk leerstuk, maar mag ik het even menselijk maken?

De **voorzitter**:

Graag.

De heer **Tomesen**:

Het komt er in de kern op neer dat je respect hebt voor de persoonlijke levenssfeer van mensen en dat in de verhouding tussen burgers en overheid, wat mij betreft — ik vind dat heel wezenlijk — het naleven van die regels willekeurig tegengaat. Je kan niet zomaar iets doen met wat van andere mensen is. Dan gaat het er dus om dat je als overheid een goede reden moet hebben om mensen te na te komen op het gebied van hun persoonlijke levenssfeer. Noodzaak noemen we dat. Het gaat er ook om dat je een grondslag moet hebben. Er zou bijvoorbeeld in de wet kunnen staan dat je dat mag doen, of beter misschien wel: moet doen. Vervolgens zijn er een aantal waarborgen die je moet naleven: niet meer dan je strikt noodzakelijk hebt, niet langer bewaren dan echt nodig is, goed beveiligen en, niet in het minst, informeren, laten zien wat je doet en ook de kans geven om te

corrigeren als niet deugt wat jij of iemand anders heeft verzameld. Ik denk dat dat zo de hoofdlijnen zijn — dat ziet u ook terug — waarlangs wij een wetsvoorstel beoordeelden.

De **voorzitter**:

U gebruikte het woord "willekeur". Zou u iets kunnen zeggen over wat "willekeur" betekent of over waarom het zo belangrijk is om dat te voorkomen?

De heer **Tomesen**:

"Willekeur" komt er in de kern voor mij op neer dat je niet voorspelbaar, niet volgens vaste regels en niet transparant met, in dit geval, de persoonsgegevens van mensen omgaat.

De **voorzitter**:

Ja. Helder. Hoe verhouden de principes voor de bescherming van persoonsgegevens zich tot de Grondwet?

De heer **Tomesen**:

In artikel 10 van de Grondwet staat sinds de jaren tachtig dat de overheid gehouden is om zich te houden aan de spelregels met betrekking tot persoonsgegevens. Het is een onderdeel van onze Grondwet, artikel 10. Het heeft de top tien gehaald, want het staat in artikel 10. Het staat ook in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en het Handvest van de Europese Unie vermeldt het. Kortom, het is een vrij universeel mensenrecht.

De **voorzitter**:

Dus als het in de Grondwet staat, betekent dit ook dat je niet via andere wetten alsnog kan proberen om daaraan voorbij te gaan. Hoe werkt dat?

De heer **Tomesen**:

Nee, je kan er niet aan voorbijgaan, maar wat wel mogelijk is — dat zeggen ook de Grondwet en elk verdrag — is dat als je als overheid heel goed uitlegt waarom in een bepaald geval iets heel erg nodig is ... Wij zeiden dan: een dringende maatschappelijke behoefte op basis van Europese regelgeving. Kan het echt niet anders? Is er geen minder ingrijpende methode? Verhoudt wat je wilt gaan doen, zich tot datgene wat je beoogt te gaan doen? Dan kan je daar als wetgever natuurlijk aan voorbijgaan.

De **voorzitter**:

En een "dringende maatschappelijke behoefte" is niet gedefinieerd?

De heer **Tomesen**:

Die is niet gedefinieerd.

De **voorzitter**:

Wat betekent het feit dat die bescherming van persoonsgegevens is opgenomen in de Grondwet volgens u voor de manier waarop de bescherming van persoonsgegevens afgewogen diende te worden bij maatregelen voor fraudebestrijding?

De heer **Tomesen**:

Dat betekent voor mij dat je daar — dat is het flauwe antwoord — ongelofelijk goed rekening mee moet houden. Maar ik trek het iets breder; dat moet u mij vergeven. Dat betekent dat je je bij de plannen die je maakt en de voornemens die je als overheid hebt op dit terrein, daar in die zin rekenschap van geeft dat je jezelf op voorhand de vraag stelt: kan ik dit doen binnen die regels? Met andere woorden, niet achteraf kijken of je het ook nog een beetje onder de regels van Wbp kan brengen, maar jezelf op voorhand de vraag stellen: hoe doe ik dit zonder in strijd te komen met deze fundamentele regels?

De **voorzitter**:

Waarom is het zo belangrijk om dat niet achteraf pas te doen maar vooraf?

De heer **Tomesen**:

Dat gaat terug naar de vraag die u stelde en de brief die u mij schreef. Dat is het discours — zo noemt u dat, geloof ik — van privacy versus veiligheid. Zodra je dat achteraf gaat afwegen en je ruimte laat voor de gedachte dat er sprake is van een "versus", klinkt het als tegenpolen. Dan klinkt het als: een onsje minder kan ook wel. Dat is wat je doet als je het achteraf doet. Daarom is het consistente pleidooi, vanzelfsprekend ook nu nog: als je dit soort dingen doet — dat geldt overigens ook voor de private wereld — moet je op voorhand de vraag stellen hoe je het op zo'n manier doet dat je niet in strijd komt met de fundamentele spelregels die we met elkaar hebben afgesproken.

De **voorzitter**:

Ik wil met u graag wat dieper ingaan op Sociale Zaken. Specifiek wil ik het met u hebben over de adviezen die het College bescherming persoonsgegevens gaf aan het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Hoe was het contact dat het College bescherming

persoonsgegevens had met het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid?

De heer **Tomesen**:

Ik had vanuit mijn rol weinig contact. Er waren te hooi en te gras ambtelijke contacten, maar het beeld is zeker niet dat wij intensief in contact stonden met het ministerie van Sociale Zaken.

De **voorzitter**:

Maar was het dan in principe een relatie onderhouden of gewoon bijpraten over verschillende wetten? U zegt: dat was ik zelf niet, dus ...

De heer **Tomesen**:

In alle eerlijkheid kan ik mij niet herinneren dat ik in dit verband met een van de bewindslieden van SZW heb gesproken. Ik heb er veel gesproken, maar niet met die van SZW.

De **voorzitter**:

Is er een rode draad in de adviezen die u gaf over de sociale zekerheid?

De heer **Tomesen**:

Voor zover ze betrekking hadden op de bestrijding van fraude, waar het toch uiteindelijk om gaat, was de rode draad in mijn tijd dat we bijna altijd eindigden met de mededeling: doe het niet.

De **voorzitter**:

"Doe het niet". Omdat? Wat was daar ...

De heer **Tomesen**:

Omdat wij bezwaren hadden tegen het voornemen van de wetgever, omdat wij vonden dat het in strijd kwam met regels zoals de Wbp die had voorgeschreven.

De **voorzitter**:

Dus ook voor bijvoorbeeld de fraudewet?

De heer **Tomesen**:

De fraudewet is van voor mijn tijd.

De **voorzitter**:

O ja, ja. In hoeverre werden uw adviezen op waarde geschat?

De heer **Tomesen**:

Ik weet niet of ze achter de coulissen op waarde werden geschat, maar aan de voorkant, in de uiteindelijke resultaten, zagen we er niet veel van terug. We hebben op een aantal wetsvoorstellen vanuit onze rol gezegd: we hebben hier bezwaar tegen; doe het niet. Ik meen dat de meeste met een vrij grote meerderheid de Eerste en Tweede Kamer hebben gehaald.

De **voorzitter**:

We hebben het net even gehad over het grondwetsartikel en over hoe belangrijk het is om de levenssfeer van mensen te beschermen. Nu zegt u: die adviezen werden niet op waarde geschat. Als ik die twee dingen naast elkaar zet, hoe moet ik dat dan interpreteren?

De heer **Tomesen**:

Ik denk dat op dat moment politiek-bestuurlijke beweegredenen prevaleerden.

De **voorzitter**:

Prevaleerden boven de Grondwet?

De heer **Tomesen**:

Boven de gedachte dat je terughoudend moet zijn met de omgang met persoonsgegevens van mensen.

De **voorzitter**:

Weet u nog hoe dat kon? U kon natuurlijk niet kijken aan de andere kant. Kreeg u er een indruk van waarom dat zo was?

De heer **Tomesen**:

Omdat er een enorme politiek-bestuurlijke druk stond op het onderwerp van fraudebestrijding. Dat is althans mijn waarneming. Laat me dat proberen te illustreren met twee voorbeelden.

De **voorzitter**:

Graag.

De heer **Tomesen**:

Het ene gaat wat verder terug. De toenmalige voorzitter bezocht in zijn eerste jaren — laat ik het zo zeggen — vanuit zijn rol met enige regelmaat bewindslieden, de staatssecretaris, op Sociale Zaken. Hij heeft weleens

gezegd dat hij telkens opnieuw terugkwam met één boodschap: fraude moet met wortel en tak worden uitgeroeid.

De **voorzitter**:

In welke tijd was dit?

De heer **Tomesen**:

Rond 2005, 2006, rond die koers. Even alleen voor het beeld en de sfeer die daaruit sprak, hè. Vlak voordat ik arriveerde — en ik heb dat later nog eens gezien — vond er een gesprek plaats tussen medewerkers van het college en ambtenaren van SZW. Het gespreksverslag is heel treffend; het begint met de zin: bij SZW staat er grote politieke druk op het bestrijden van fraude. Dat was het uitgangspunt en dat overheerste.

De **voorzitter**:

En politieke druk betekende dus dat de minister ... Politieke druk is natuurlijk breed. Is dat een fractie of is dat een bewindspersoon?

De heer **Tomesen**:

Weet ik niet, weet ik niet. Ik denk over het algemeen, maar dat leid ik af uit het feit dat de Kamer redelijk gemakkelijk — nou, gemakkelijk niet — maar in redelijke grote meerderheid akkoord ging met dit soort wetgeving.

De **voorzitter**:

Je hebt politieke druk en je hebt draagvlak. Was het brede draagvlak er? U gebruikt de term "politieke druk" zo specifiek; ik toets dus toch even of daar een verschil in zit.

De heer **Tomesen**:

Weet ik niet.

De **voorzitter**:

Maar dat was wat u heeft terug ...

De heer **Tomesen**:

Wij ervoeren dat wij adviezen uitbrachten. We kregen er niet overdonderend veel over terug, zeker geen blijde complimenten, en we zagen vervolgens dat de wetgeving de Kamers gemakkelijk passeerde.

De **voorzitter**:

Had u de indruk dat er iemand was die begreep wat er gebeurde, namelijk dat adviezen niet serieus werden genomen?

De heer **Tomesen**:

Nou ja, in deze termen weet ik het niet, maar natuurlijk waren er mensen die zeiden: moet dit zo wel? In de loop van 2013, 2014 zag je overigens ook wel dat er wat tegengas ging ontstaan. Ik heb ook wel de krant gehaald over dit onderwerp, niet vaak, maar zo af en toe. Dan kon ik wel een stellige positie innemen. Maar overall was er weinig ruimte voor nuance, als ik het zo mag zeggen.

De **voorzitter**:

Dus het landde in feite nergens?

De heer **Tomesen**:

Het landde in ieder geval niet bij het bestuur.

De **voorzitter**:

Kunt u iets zeggen over hoe het proces van wetgevingsadviezen verliep, zodat wij begrijpen hoe dat precies gaat?

De heer **Tomesen**:

Hoe het werkte bij ons?

De **voorzitter**:

Ja.

De heer **Tomesen**:

Nou, betrekkelijk overzichtelijk. Een conceptvoorstel kwam in zijn meest simpele vorm eenvoudigweg binnen, ik neem aan per post. Stelt u zich voor: voor het onderwerp waar u over gaat, hadden we één medewerker, die in hele drukke tijden maximaal ongeveer twee dagen per week aan dit onderwerp besteedde. Die kwam dan bij mij en zei: ik heb een wetsvoorstel en ik denk er dit en dit over, die kant uit. Dan bespraken we de globale richting. Dan kregen we een voorstel, waarop uiteindelijk in het college ... Wij stelden dat samen vast, want "college" klinkt heel stoer, maar het bestond uit twee mensen. Ik zette er dan een handtekening onder. Het is eigenlijk een vrij overzichtelijk proces, zou ik denken.

De **voorzitter**:

En daarna? Wat gebeurde er dan? Dan ging die brief ...

De heer **Tomesen**:

Dan stuurden we het op.

De **voorzitter**:

Ja, dat begrijp ik: met een postzegel, bijvoorbeeld. En wat gebeurt er daarna dan? Dan moet de minister reageren of hoe werkt dat precies?

De heer **Tomesen**:

De minister hoeft naar ons toe niet te reageren. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat er soms bewindslieden zijn die reageren. Dat is ook in dit geval weleens een keer gebeurd. Maar uiteindelijk ging het mee in de stukken die bij u, bij uw voorgangers, denk ik, terechtkwamen. Zo gingen ze de lijn in.

De **voorzitter**:

Dan kreeg je dus uiteindelijk een wet. Daarbij zat jullie advies. Dan was het aan het parlement om dat te wegen of de minister daarop te bevragen.

De heer **Tomesen**:

Daarbij zat ons advies. Daarbij zat ook het advies van de Raad van State. Dan was het inderdaad aan de minister om uiteindelijk zijn opvatting aan u te geven en was het aan u om daarover te beslissen.

De **voorzitter**:

Ik wil toch nog even terug naar iets wat u eerder aangaf, bij mijn collega, namelijk dat uw indruk was dat jullie adviezen in de private sector iets meer overgenomen werden of dat er daar iets meer rekenschap van genomen werd dan in het publieke domein. Dat fascineert mij toch, omdat ik denk: hoe kan dat? Heeft u er zelf ideeën over hoe dat kan?

De heer **Tomesen**:

Daar heb ik geen afgeronde ideeën over, maar nu u mij dat op dit moment vraagt, denk ik — nu ga ik heel voorzichtig speculeren — dat bedrijven in het private domein gevoeliger waren voor publieke afbreuk. Want een van de middelen die wij gebruikten, was natuurlijk de publiciteit. Wij zeiden: dit en dit bedrijf neemt een loopje met jouw gegevens. Dat is niet fijn, zal ik maar even zeggen.

De **voorzitter**:

En het publieke domein, oftewel de overheid of de politiek, was daar wat minder bang voor?

De heer **Tomesen**:

Dat was daar wat minder gevoelig voor, kan ik u verzekeren.

De **voorzitter**:

Kijk. Ja. U heeft er soms al wat over gezegd, maar ik ga het toch vragen. Welke invloed had het College bescherming persoonsgegevens op wetgeving aangaande fraudebestrijding?

De heer **Tomesen**:

Een te kleine invloed. Maar ik moet eerlijk zeggen: dat was ook wel simpelweg onze rol. Laten we het ook niet groter maken dan het was. Wij waren een wetgevingsadviseur, volgens het proces dat ik u net schetste. That's it.

De **voorzitter**:

Dat is bij de oprichting dus ook zo bedacht?

De heer **Tomesen**:

Zo stond het in de wet.

De **voorzitter**:

Is er destijds ooit nog een keer discussie over geweest of dat afdoende was om er op een goede manier invulling aan te geven?

De heer **Tomesen**:

Nee.

De **voorzitter**:

Kunt u zeggen welke acties u heeft ondernomen om de invloed te verbeteren? Of heeft u weleens aan de bel getrokken wanneer een advies werd genegeerd?

De heer **Tomesen**:

In bredere zin is het natuurlijk niet zo dat er nooit ambtelijk contact was. Het gebeurde wel dat een ministerie met ons belde en zei: gut, wij lezen dit; leg dit nog eens uit. Dat varieerde per departement, maar dat gebeurde. Wij hebben van ons laten horen door middel van wetgevingsadviezen. We deden

dat natuurlijk ook in jaarverslagen, die we aanboden aan de Kamercommissie die toentertijd over ons ging. Wij spraken ook wel met leden van het parlement en probeerden ons punt te maken. Dat gebeurde niet veel, maar daar spraken we mee. Als het kon, zochten wij de publiciteit. Een hele enkele keer probeerden wij rechtstreeks bij een bewindspersoon binnen te komen of werden we misschien wel uitgenodigd om ons punt nog eens te komen maken.

De **voorzitter**:

U maakt zelf een mooie brug naar de Tweede Kamer. U vertelt dat de Tweede Kamer eigenlijk twee mogelijkheden had om er kennis van te nemen. Dat kon op het moment dat er sprake was van een specifieke wet. U noemde ook jaarverslagen. Die werden dan verstuurd. Wat stond er dan in zo'n jaarverslag waar Kamerleden iets mee konden?

De heer **Tomesen**:

Ons jaarverslag was een soort caleidoscoop van alles wat we het jaar daarvoor gedaan hadden. Alles wat betreft de wetgeving werd nog eens uitgeschreven. Het werd altijd voorafgegaan door een voorwoord, waarin de toenmalige voorzitter een aantal noten kraakte op het gebied dat hij op dat moment wezenlijk vond. Dat was in de jaren 2010, 2011, 2013, 2014, voor mijn tijd. Toen ging het over dit onderwerp: over profilering, over het gebruik van risico-indicatoren, over hoe en onder welke voorwaarden je als overheid wel en niet de burger te na zou kunnen komen.

De **voorzitter**:

U zegt: het stond in een jaarverslag, gewoon in zo'n inleiding. Maar volgens mij maakt u hier duidelijk dat die inleiding toch wel redelijk belangrijk was.

De heer **Tomesen**:

Wij vonden die wel belangrijk. Wij vonden het een belangrijke boodschap om nog eens heel duidelijk aan te geven: jongens, let nou even op; dit gebeurt er en om die en die reden zou je daar kritisch naar moeten kijken.

De **voorzitter**:

En dan is de hoop dat dat gelezen wordt.

De heer **Tomesen**:

Ja, dan is de hoop dat het gelezen wordt. Wij boden dat ook aan aan de vaste Kamercommissie, ik meen die van Justitie en Veiligheid in die tijd. Daar maakten we dit punt natuurlijk ook.

De **voorzitter**:

Werden jullie dan uitgenodigd om dat te komen toelichten?

De heer **Tomesen**:

Het aanbieden van het jaarverslag was een jaarlijks vast moment.

De **voorzitter**:

Waarbij u het dus ook kon toelichten en Kamerleden vragen konden stellen?

De heer **Tomesen**:

Jazeker. Ja.

De **voorzitter**:

Ja, niet iedereen weet dat, dus soms stel ik vragen om het duidelijk te krijgen.

De heer **Tomesen**:

Vanzelfsprekend.

De **voorzitter**:

Kunt u zeggen hoe er in het algemeen in de Tweede Kamer omgegaan is met uw adviezen?

De heer **Tomesen**:

Eigenlijk niet, behalve wat ik van de buitenkant gezien heb. Dat is dat het in ieder geval op het gebied van deze wetgeving niet zo is dat de meerderheid dacht: het college heeft gelijk; we moeten het niet doen.

De **voorzitter**:

Hoe kan het volgens u dat Kamerleden geen notie namen van of niet aan de slag gingen met jullie adviezen?

De heer **Tomesen**:

Nou ja, dat ze er geen notie van namen, zijn uw woorden. Dat weet ik niet.

De **voorzitter**:

Ja, daar heeft u helemaal gelijk in.

De heer **Tomesen**:

Er werd een andere keuze gemaakt. Dan ga ik terug naar mijn beeld, toentertijd en ook nu, dat er een vrij brede politieke overtuiging was dat er

moest worden opgetreden tegen misbruik van de sociale zekerheid, met gebruikmaking van al die bestanden die er bij al die overheden waren, en hard en stevig en effectief ook. Dat had de prioriteit.

De **voorzitter**:

Dus die afgegeven signalen werden eigenlijk niet opgepikt.

De heer **Tomesen**:

In ieder geval werden onze tegenwerpingen van "probeer het nou volgens de regels te doen" niet opgepikt.

De **voorzitter**:

U schetst heel duidelijk een politieke behoefte. Vervolgens kwamen er adviezen. U beschrijft dat er niks werd gedaan met die adviezen, omdat er een politieke behoefte en een politieke overtuiging was om fraude hard aan te pakken. Waren uw adviezen er alleen maar op gericht om te zeggen "het kan niet" of was het soms "als je het wil doen, let dan wel op deze aspecten"?

De heer **Tomesen**:

Wij stipten dat laatste wel aan, maar als ik heel eerlijk ben, was het bij de wetgeving waar u aan denkt overwegend "het kan niet". Dat had ermee te maken, als ik nog zo vrij mag zijn, dat die wetsvoorstellen, ook als je er principieel naar keek, bij ons niet door de beugel konden. Ik geef een voorbeeld van wetgeving die ik ook voor ogen heb, details even daargelaten. Die speelde zich bijvoorbeeld af in de zorg; ik noemde die al. Daarbij kreeg je redelijk gedetailleerd voorgelegd hoe een departement, een bestuur, een minister of een staatssecretaris van plan was iets te gaan doen. Daar konden wij ook redelijk gedetailleerd van zeggen: zo niet en misschien zo wel. Wij zeiden bovendien nooit: zo moet het. We zeiden: hieraan zou je kunnen denken. Het probleem — daarom zijn de adviezen die we hebben gegeven en die u met mij wil bespreken ook zo overzichtelijk — is dat ze hartstikke principieel waren. De eerste drempel van "zo zou het kunnen" werd niet eens gehaald.

De **voorzitter**:

De eerste drempel werd niet gehaald?

De heer **Tomesen**:

Nee, dat wat er gebeurde, principieel niet kon.

De **voorzitter**:

We komen op een ander moment zeker nog terug op specifieke wetgeving. U zegt: die drempel werd niet gehaald. Dus alle adviezen, die dan alleen maar gegeven konden worden, zeiden: zoals jullie het nu hebben opgebouwd, moet je het gewoon niet doen.

De heer **Tomesen**:

Dat is het. En dan komen wij niet in de buurt van: je zou misschien hier en daar aan kunnen denken?

De **voorzitter**:

Het College bescherming persoonsgegevens had meer taken dan alleen het geven van wetgevingsadvies. Hoe was de verdeling van taken bij het College bescherming persoonsgegevens?

De heer **Tomesen**:

Bij de medewerkers bedoelt u?

De **voorzitter**:

Ja. Hoeveel capaciteit was er bijvoorbeeld beschikbaar en voor welke taak?

De heer **Tomesen**:

We hielden toezicht op privaat en publiek, zoals wij dat dan zeggen. Toen ik begon, werkten er 80 fte's. Dan rond ik af. In 2016 was dat gedaald tot 72. We liepen met ongeveer 10% terug.

De **voorzitter**:

10% terug? Waarom was dat?

De heer **Tomesen**:

Ja, ik weet niet waarom.

De **voorzitter**:

O, oké.

De heer **Tomesen**:

Wij zeurden om meer geld en kregen niet meer geld. Daar kwam het kort gezegd op neer. Dat ging ten koste van onze capaciteit. Voor het toezicht op publiek waren ongeveer vijftien mensen beschikbaar. Maar stelt u zich voor, dat ging dus niet alleen om de sociale zekerheid maar ook over justitie, over de zorg, over alles wat de overheid in Nederland, ook gemeenten, betrof.

De **voorzitter**:

U zei: wij vroegen om meer geld. Dat klinkt altijd heel plat, maar daar zat een bepaalde behoefte achter. Zou u dat nog even willen toelichten?

De heer **Tomesen**:

Daar zat achter dat we vonden dat we ons werk niet goed genoeg konden doen. Wij vonden dat we het toezicht dat we zowel publiek als privaat moesten uitoefenen, niet genoeg konden doen. Dat is nooit een drama, maar het betekent wel dat je hartstikke scherp moet prioriteren en af en toe iets niet doet. Je maakt keuzes.

De **voorzitter**:

Oké. Maar sommige mensen zullen zeggen: 80 werknemers, dat is toch hartstikke veel?

De heer **Tomesen**:

Als je over heel Nederland gaat? Dan is het niet veel. De meeste toezichthouders en inspecties in Nederland hebben een vrij overzichtelijk werkterrein. Het kan wel heel groot en heel belangrijk zijn. Maar wij gingen kort gezegd over heel Nederland en over alles, want overal ging het en gaat het inmiddels over persoonsgegevens. Dus ons werkterrein was toen al heel breed.

De **voorzitter**:

Aan wie heeft u dan zo'n verzoek gedaan? Nou ja, niet uzelf.

De heer **Tomesen**:

Dat deed de voorzitter. Ik denk dat hij daar met de staatssecretaris over gesproken heeft. Wij vielen, zoals dat heet, onder de staatssecretaris van Justitie. Die beheerde onze centen.

De **voorzitter**:

Weet u nog wie dat was destijds? Dat kunnen we opzoeken, hoor.

De heer **Tomesen**:

Ik weet dat ik veel contact had met staatssecretaris Teeven. Later is het nog staatssecretaris Dijkhoff geweest. En dan houdt het even op.

De **voorzitter**:

Geeft niet. We kunnen het ook opzoeken. Ik dacht: misschien weet u het

toevallig. U zei: dan moeten er keuzes gemaakt worden. Welke consequenties hebben die keuzes gehad? Het is een beetje generiek.

De heer **Tomesen**:
Dat is ook prioriteren.

De **voorzitter**:
En "prioriteren" betekent?

De heer **Tomesen**:
Dat we niet alles konden wat we zouden willen doen en dat we ons, bijvoorbeeld als het ging om de overheid, op basis van signalen en ontwikkelingen, zoals wetsvoorstellen, afvroegen: waar is het belangrijk om een signaal af te geven? Je past je toezichtwerk daarop aan. Ik geef een voorbeeld. Wij gingen naar gemeenten en stelden aan heel veel gemeenten dezelfde vragen om een beeld te krijgen. Vervolgens publiceerden we over het antwoord. Met andere woorden, je kunt natuurlijk wel proberen om globaal je invloed uit te oefenen.

De **voorzitter**:
Maar dat betekent in feite dat je wat je wilt doen, eigenlijk niet goed kan doen en je functie niet goed kan vervullen.

De heer **Tomesen**:
Het betekent dat je nooit helemaal kunt doen wat je zou willen doen. Dan is dat op zichzelf helemaal niet ongezond, maar het betekende voor ons dat we heel strak moesten prioriteren.

De **voorzitter**:
Maar uiteindelijk komt dat natuurlijk ergens terug. Het is natuurlijk prioriteren. Maar wat betekent dat prioriteren uiteindelijk voor mensen in de samenleving? Het heeft niet alleen consequenties voor beleid. Het komt ergens terecht.

De heer **Tomesen**:
We hadden misschien beter onderbouwd en van meer gegevens voorzien onze punten willen maken. Daar komt het terecht. Dat kun je je voorstellen. Je had bijvoorbeeld in meer detail willen inzoomen op situaties waar je bij wijze van spreken een melding over krijgt, of je had sneller willen acteren. Dat doe je niet, omdat je je kansen op succes en hoe zinvol iets is, afweegt.

De **voorzitter**:

Voor de toezichtstaak heeft het College bescherming persoonsgegevens enige doorzettingsmacht, door middel van een boetebevoegdheid. Doorzettingsmacht is dan ook dat ze moeten luisteren. Zou u iets kunnen vertellen over wat die boetebevoegdheid inhield?

De heer **Tomesen**:

Wij hadden in die tijd geen boetebevoegdheid. De boetebevoegdheid is pas in de wet gekomen met de AVG ...

De **voorzitter**:

Ja, u heeft helemaal gelijk.

De heer **Tomesen**:

... in 2018. Er was een kleine boetebevoegdheid in de wet gekomen in 2016. Wij hadden de mogelijkheid om een last onder dwangsom op te leggen, en onder bestuursdwang, maar dat voert te ver. Dan kon je tegen een partij zeggen: luister even, nu is het afgelopen; je hebt nog een bepaalde tijdspanne om iets goed te maken en anders verbeur je een bepaald geldbedrag.

De **voorzitter**:

Hoe belangrijk was de boetebevoegdheid als instrument voor het College bescherming persoonsgegevens?

De heer **Tomesen**:

De last onder dwangsom.

De **voorzitter**:

Wat zegt u?

De heer **Tomesen**:

De last onder dwangsom. Het is geen boetebevoegdheid. Dat is echt een verschil. Dat was niet een heel belangrijk instrument voor ons. Er is wel gebruik van gemaakt. Net voor mijn tijd is er een last onder dwangsom opgelegd aan het ministerie van Sociale Zaken voor een bepaalde gegevensverzameling die door de SIOD in die tijd werd gedaan.

De **voorzitter**:

Welke was dat?

De heer **Tomesen**:

Dat was een Blackboxonderzoek. U kent de term wellicht. In 2010, 2011 heeft dat gespeeld. Mijn voorgangers vonden dat daar iets was gebeurd wat niet door de beugel kon. Dat is met behulp van een dwangsom, of onder druk van een dwangsom, goed gekomen. In mijn tijd heb ik nog eens een last onder dwangsom mogen uitgeven richting Google. Dat heeft de krant gehaald, dus dat mag ik zeggen. Wij maakten niet veel gebruik van het middel, omdat het een ongelofelijk verstrekkend middel is en omdat in bijna alle gevallen praten, aandringen en dreigen, zeker in de private sector, genoeg was. En nog iets verdergaand, het was een heel ingrijpend en bewerkelijk middel voor ons. Bijvoorbeeld een bestuursrechter kon vaak effectiever en sneller optreden op dat soort punten dan wij. Dus we hadden de mogelijkheid om ergens heel ver weg te roepen: we kunnen een last opleggen. Maar om nou te zeggen dat we daar snel in de buurt kwamen: dat niet, om allerlei redenen.

De **voorzitter**:

We gaan naar het einde van dit gedeelte. Ik wil toch nog één keer de toets doen. Het CBP gaf adviezen en soms ook adviezen als: doe het niet op een ándere manier, maar doe het niet; ga deze wet niet op deze manier doorvoeren. Hoe kan het dat er na zo'n duidelijk advies toch doorgedaan wordt met bepaalde wetten in de sociale zekerheid?

De heer **Tomesen**:

Omdat er andere keuzes werden gemaakt, omdat er andere overwegingen waren en, eerlijk gezegd vrees ik, omdat het belang van het behoorlijk omgaan met persoonsgegevens van mensen op dat moment minder zwaar woog of in de woorden ooit van de minister: minder gewicht hebben dan het belang van het bestrijden van fraude in de sociale zekerheid.

De **voorzitter**:

Welke minister was dat?

De heer **Tomesen**:

Ik refereer aan een memorie van toelichting bij de SyRI-wetgeving uit 2013, 2014, waarin de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid vrij klip-en-klaar schreef: de bestrijding van fraude in de sociale zekerheid komt meer gewicht toe dan de privacybelangen van burgers.

De **voorzitter**:

Welke minister was dat? Weet u dat nog?

De heer **Tomesen**:

Minister Asscher, als ik het goed heb. Het citaat net gaf ik uit mijn hoofd, hè.

De **voorzitter**:

Dat is heel knap. We komen zeker ook op SyRI. Ik geef het woord aan mijn collega Slootweg.

De heer **Slootweg**:

Dank u wel. Meneer Tomesen, ik zou toch nog even terug willen gaan. U bent, zeg maar, als Hoog College van Staat hoeder van grondwetsartikel 10. Vanuit welke principes bekijkt u die adviezen? Want soms halen ze de eerste principes al niet. Zou u iets kunnen vertellen over welke principes u hanteert om de wetgeving daaraan te toetsen?

De heer **Tomesen**:

Laat mij voor de goede orde eerst even zeggen dat ons nooit de eer te beurt is gevallen om een Hoog College van Staat te zijn. Dat waren wij niet. U vraagt naar de principes waaraan wij toetsen.

De heer **Slootweg**:

Ja.

De heer **Tomesen**:

Dat is eigenlijk waarover ik in het begin al sprak. Als de overheid iets wil doen met de gegevens van mensen, moet die laten zien dat wat zij doet, echt nodig is, dus in verhouding staat met wat zij wil, en dat het echt niet anders kan. Als die drempel, die dringende maatschappelijke noodzaak, is gehaald, ga je vervolgens op basis van Europese wetgeving en ook verdragsrechtelijke afspraken kijken hoe je een eerlijke balans, een fair balance, kunt maken tussen datgene waarvan je uiteindelijk dus vindt dat je dat echt moet doen en het zo gering mogelijk laten zijn van die inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van mensen. Met andere woorden, aan de ene kant heb je de noodzaak en als je daar doorheen bent, ga je kijken hoe je het dan gaat doen: niet te veel, beperkt, veilig genoeg en ben ik er eerlijk over?

De heer **Slootweg**:

Ja, dat is bijvoorbeeld een ding zoals proportionaliteit.

De heer **Tomesen**:

Dat is de noodzaak en die komt natuurlijk voortdurend terug.

De heer **Slootweg**:

Kort na uw aantreden bij het College bescherming persoonsgegevens begin 2012 gaat u zich bezighouden met de advisering over het wetsvoorstel Fraudeaanpak door bestandskoppelingen. Op dat moment worden tussen overheden persoonsgegevens uitgewisseld om daarmee frauduleuze patronen te kunnen signaleren en onderzoeken. Met dit wetsvoorstel wil de wetgever de juridische basis scheppen voor die praktijken. In het bijzonder wil de wetgever het instrument Systeem Risico Indicatie vastleggen in de wet. Het College bescherming persoonsgegevens werd betrokken bij de totstandkoming van dit wetsvoorstel. Welke vraag werd bij het college neergelegd als het gaat over dit wetsvoorstel?

De heer **Tomesen**:

Voor zover ik me kan herinneren, werd er niet zozeer een vraag bij ons neergelegd. Wij kregen het wetsvoorstel met het verzoek om te adviseren.

De heer **Slootweg**:

Hoe verliep het adviseringsproces daarna?

De heer **Tomesen**:

Zoals ik al aan de voorzitter vertelde, kan het niet anders zijn gegaan dan dat mij werd gezegd: we hebben hier een wetsvoorstel; wij, mijn collega, de medewerkers, vinden er dit van, wat denk jij ervan? . Vervolgens werd er een concept gemaakt waar ik nog eens naar keek, waar we in het college over spraken en dat uitging.

De heer **Slootweg**:

Klopt het dat er meerdere keren over dit wetsvoorstel is gecorrespondeerd met het ministerie van Sociale Zaken?

De heer **Tomesen**:

Ik weet niet of er gecorrespondeerd is. Wat ik weet, gaat ook terug op de bespreking waarvan ik zojuist zei dat het mij zo trof dat de eerste regel van een gesprek tussen medewerkers van het CBP met ambtenaren was: er staat een grote politieke druk op de bestrijding van fraude. Dat is een bespreking geweest in de loop van 2011, voor mijn tijd. Er is nog wel een keer een gesprek geweest tussen medewerkers van het CBP en mensen van Sociale Zaken in de slipstream van onze advisering om nog een aantal punten onder de aandacht te brengen.

De heer **Slootweg**:

Maar dat was niet met u erbij, begrijp ik hieruit.

De heer **Tomesen**:

Daar heb ik geen herinnering aan.

De heer **Slootweg**:

Nee. Kunt u ons vertellen wat in grote lijnen uw advies was over deze wet en het besluit SyRI?

De heer **Tomesen**:

"Doe het niet."

De heer **Slootweg**:

"Doe het niet."

De heer **Tomesen**:

Ja, zo eenvoudig was het.

De heer **Slootweg**:

Er komen daarna nog heel veel argumenten, maar eigenlijk was het in het kort: doe het niet.

De heer **Tomesen**:

Dat was het dictum, zoals dat heet: we hebben bezwaren en adviseren u dit niet aldus in te dienen. Dat betekent eigenlijk: doe het niet. U zei "heel veel bezwaren", maar dat valt nogal mee, want mij trof ook nu weer, teruglezend, hoe overzichtelijk onze advisering was, als ik dat in alle bescheidenheid mag zeggen. Die was namelijk heel principieel: je maakt de noodzaak niet duidelijk en als je die al duidelijk zou hebben gemaakt, maak je niet duidelijk hoe je het vervolgens gaat uitvoeren op een manier waarop je een beetje behoorlijk met de gegevens van mensen omgaat, waarbij je aan mensen vertelt wat je doet. En nog zo wat.

De heer **Slootweg**:

Als ik u goed begrijp, zou je moeten voldoen aan de punten die u net noemt om de noodzakelijkheidseis te kunnen invullen.

De heer **Tomesen**:

De noodzakelijkheidseis houdt in dat je van de overheid het volgende mag vragen. Jij gaat iets doen met een bepaald doel. Dat gaat een inbreuk maken

op de persoonlijke levenssfeer van mensen. Je gaat immers allerlei gegevens van mensen op een rijtje zetten. Daar gaat het in dit geval om. En je gaat daar ook nog conclusies aan verbinden. Leg nou eens uit waarom het zo noodzakelijk is dat je dit doel wil bereiken. Hoe groot is het probleem? Hoe groot is de maatschappelijke noodzaak dat je dit gaat doen, terwijl de Grondwet jou als uitgangspunt verbiedt om in te grijpen in de persoonlijke levenssfeer van mensen? Hoe groot is die noodzaak? Moet het zo? Kan het niet anders? Dat is de noodzaakvraag. Vervolgens is de tweede vraag: als je dat gaat doen, hoe ga je dan je stinkende best doen om de gevolgen, de negatieve gevolgen, zo beperkt mogelijk te houden?

De heer **Slootweg**:

Wij hebben de brief natuurlijk gelezen. Naast de noodzakelijkheidseis gaat u bij het voorstel ook in op de proportionaliteit. Het was dus nog wel iets meer dan alleen: doe het niet. Kunt u iets uitleggen over die proportionaliteit?

De heer **Tomesen**:

De noodzaak bestaat natuurlijk altijd uit wat onderafwegingen. U ziet dat wij in de brief waaraan u refereert, zeggen: luister eens even, als je alleen maar zegt dat er misbruik is en dat het gebruik van dit soort systemen toegevoegde waarde heeft — dat was waarmee we werden geconfronteerd — is dat in ieder geval niet genoeg. Leg dan tenminste uit welk doel je hebt, hoe groot het probleem is, hoe groot de dringende maatschappelijke noodzaak is. Dat is in feite proportioneel. Proportionaliteit kan ik niet voor u invullen. Dat is de simpele vraag: leg nou eens uit wat je gaat doen en wees je ervan bewust dat je een inbreuk maakt op de persoonsgegevens en de persoonlijke levenssfeer van mensen. Je komt heel erg dicht bij mensen. Laat nou eens overtuigend zien dat dat echt zo moet en dat het echt niet anders kan. Dat was ons voorstel aan de wetgever.

De heer **Slootweg**:

In de uiteindelijke memorie van toelichting staat dat het ministerie van SZW een aantal zaken heeft gewijzigd na uw kritiek op het wetsvoorstel. Niet alle adviezen zijn echter overgenomen. De proportionaliteit zou volgens het ministerie worden gewaarborgd doordat deelnemende partijen voorafgaand aan elk interventieproject zouden toetsen welke gegevens noodzakelijk zijn voor het specifieke opsporingsmodel. Het ministerie van SZW lijkt dit neer te leggen bij de deelnemende partijen. Wat vond u van die beschrijving, van dat standpunt van de minister, kijkend naar het wettelijke kader?

De heer **Tomesen**:

Het kwam in ieder geval niet tegemoet aan hoe wij aankeken tegen de manier waarop dit zou moeten. Kijk, dan wordt het heel klein gemaakt. In SyRI kunnen samenwerkingsverbanden die ergens in Nederland werken, vragen om beschikking te krijgen over bepaalde indicatoren. Die gaan door een bepaalde molen, worden bewerkt, worden samengebracht, worden geanalyseerd en gaan terug naar het samenwerkingsverband. Ergens daarin zou dan de afweging moeten worden gemaakt waar u het over heeft. Wij vonden dat je jezelf bij elk van de momenten waarop je gegevens verzamelt, de vraag moet stellen: moet dit wel en kan wat ik aan het doen ben niet anders? In dit systeem vindt u niet — ik zie het in ieder geval niet — ergens die afweging op basis van tevoren vastgestelde normen. Met andere woorden, dit voldoet niet aan de spelregels die we met elkaar hadden gemaakt.

De heer **Slotweg**:

Dat komt mede doordat er, als de gegevens eenmaal in de molen zitten, eigenlijk niet meer heel veel toezicht is op hoe de indicatoren gebruikt worden.

De heer **Tomesen**:

Om te beginnen is niet duidelijk gemaakt wat de indicatoren waren. Dat staat nergens. We hebben ook nooit inzicht gekregen in hoe het model is. Dat hoefde ik niet te hebben, maar je zou het kunnen beschrijven; ik vind dat je dat zou moeten beschrijven. Die regionale samenwerkingsverbanden waren uiteindelijk sociaal rechercheurs en zij zeiden in dit systeem tegen de minister, tegen de inspectie en centraal: zou u eens willen kijken naar deze gegevens van mensen? Ik kan u verzekeren dat dat negatieve persoonskenmerken zijn, want als iemand iets geweldigs gedaan heeft, ben je daar op dat moment uiteraard niet in geïnteresseerd. Er wordt dus het verzoek gedaan om een aantal kenmerken — wij weten niet welke — op een rijtje te zetten en daar eens naar te kijken. Die worden teruggegeven aan die sociaal rechercheur. Op welk moment zit er in dit systeem een check? Op welk moment in dit systeem weet de burger van tevoren op basis waarvan over hem iets wordt verzameld? Het enige wat ik weet, is dat uiteindelijk een snoeptrommel aan gegevens wordt teruggegeven aan opsporingsambtenaren, die daarmee aan de slag gaan. Daar zitten geen checks-and-balances in. Dat is een snoeptrommel waarmee je aan de slag gaat met een knoepd van een bias op elk niveau van dit systeem. Daarom vonden wij het principiële fout.

De heer **Slootweg**:

Het wetsvoorstel wordt ondanks uw kritische adviezen in respectievelijk september en oktober 2013 als hamerstuk aangenomen, eerst in de Tweede Kamer en daarna in de Eerste Kamer. Ging het parlement vaker op die manier om met wetsvoorstellen waarover u negatief had geadviseerd, dus door het dan maar als hamerstuk aan te nemen?

De heer **Tomesen**:

Dat weet ik echt ... Kijk, wij adviseren niet elke dag negatief en toch weet ik dit niet meer. Nee.

De heer **Slootweg**:

Dank u wel, goed. In 2014, wanneer de Wet aanpak fraude door bestandskoppelingen in werking is getreden, wordt er een algemene maatregel van bestuur voorbereid die de werking van SyRI verder specificeert. Dat is het zogeheten Besluit SyRI. En op 18 februari 2014 stelt het College bescherming persoonsgegevens een gevraagd advies op over de invoering van het Besluit SyRI. Het advies is om het voorstel voor het besluit niet in te dienen, waarbij uw eerdere kritiek op het wetsvoorstel Aanpak fraude door bestandskoppelingen herhaald wordt, met name ten aanzien van het punt "select before you collect". Wat betekent "select before you collect", of, in beter Nederlands, "selecteer voordat je verzamelt"?

De heer **Tomesen**:

In de kern komt het er heel in het kort op neer dat het een waarborg is bij het omgaan met gegevens die je op basis van een vastgestelde noodzaak verzamelt, namelijk dat je het verzamelen en het ermee aan de slag gaan op zo'n manier doet dat de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van mensen zo gering mogelijk is. Dat betekent werken aan de hand van kenbare en objectief onderbouwde risico-indicatoren. Laat zien wat je doet en wees daar voorzienbaar en transparant in. Wees controleerbaar. Met andere woorden, als je het gaat doen — dat is dus de stap na de noodzaak — laat dan zien dat je het op zo'n manier doet dat de mensen weten waar het over gaat en je je uiterste best doet om de inbreuk zo gering mogelijk te laten zijn.

De heer **Slootweg**:

Geeft u dan ook advies over hoe het wél toegepast kan worden?

De heer **Tomesen**:

Nee. Ik ben op dat moment een wetgevingsadviseur, en ik heb op dat

moment in dat advies absoluut niet gezegd: zo kan het wél. Dat was ook de vraag niet.

De heer **Slootweg**:

Nee, precies.

De heer **Tomesen**:

De vraag was: dit willen we gaan doen. En wij hebben gezegd: dat is ondermaats; dat moet je niet doen.

De heer **Slootweg**:

Oké, helder. Er komt vervolgens een reactie van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer Asscher, in de vorm van een Kamerbrief. De minister stelt dat het niet mogelijk is om voor alle samenwerkingsverbanden en projecten in de regeling te beschrijven welke persoonsgegevens met welk doel verzameld worden. Ik citeer de minister: "De concrete doelstelling van de samenwerking is bepalend voor de vraag welke gegevens moeten worden aangeleverd. In het verzoek dient zo veel mogelijk te worden geconcretiseerd welke persoonsgegevens exact nodig zijn om de doelstelling te behalen." Was u het eens met deze reactie van de minister?

De heer **Tomesen**:

Nou ja, of ik het ermee eens was ... In ieder geval is het geen adequaat antwoord op de bezwaren die wij hadden. Wij zeiden namelijk: "Zorg voor checks-and-balances. Geef van tevoren aan wat je gaat doen en wat je daarvoor nodig hebt en onderbouw het ook wetenschappelijk. Maak het dus simpelweg voorzienbaar en controleerbaar." En het enige wat hier eigenlijk staat, is: "We kunnen het niet op voorhand vaststellen en we kunnen geen algemene regels stellen. Ik kan dat niet. Dat moet ergens gebeuren waar de samenwerkingsverbanden zitten." In dit systeem vinden er dus op geen enkele wijze checks-and-balances plaats of worden er geen marges gesteld of kaders gegeven voor hoe je moet omgaan met de bescherming van persoonsgegevens. Dus nee, hier was ik het niet mee eens. En eerlijk gezegd vind ik: als het niet kan, doe het dan niet. Ik heb dat ook in de kantlijn geschreven bij dit citaat, dit stukje van de minister.

De heer **Slootweg**:

Nee, precies. Dus op het moment dat die checks-and-balances niet kunnen worden gewaarborgd, moet je het eigenlijk gewoon niet doen. Dat is eigenlijk uw opvatting.

De heer **Tomesen**:

Dat is mijn standpunt.

De heer **Slootweg**:

En dan moet je dat niet proberen neer te leggen bij andere lagen, of vragen aan andere partijen. Als je het niet van tevoren kunt garanderen, doe het dan niet.

De heer **Tomesen**:

Als je geen criteria kunt geven en als je niet inzichtelijk wilt maken wat je doet ... In diezelfde brief schrijft de minister nog eens een keer wat hij al eerder schreef, namelijk: ik ben ook niet van plan om het te vertellen aan het bredere publiek want dat maakt de calculerende burger maar wijzer. Als dat allemaal niet kan, zou je het niet moeten doen.

De heer **Slootweg**:

In hoeverre kwam met deze werkwijze de waarborg voor de bescherming van persoonsgegevens van doelbinding in gevaar?

De heer **Tomesen**:

Doelbinding betekent dat je gegevens niet voor iets anders gebruikt dan waarvoor je ze hebt verzameld. U moet zeker weten dat uw gegevens, áls ze al worden verzameld — u behoort daar ook van te weten — niet voor iets anders worden gebruikt dan waarvoor ze worden verzameld. Als je geen normen stelt en als je niet duidelijk maakt welke gegevens je verzamelt, dus welke persoonskenmerken en welke risico-indicatoren, kan je natuurlijk ook nooit aan het beginsel van doelbinding voldoen. Je weet namelijk niet wat je verzamelt. Je kunt geen eisen stellen. Je ziet niet toe. En wij en u kunnen ook niet controleren. Het is ook goed — ik maak dit punt maar direct, maar niet ongaarne — dat de rechtbank in 2020 deze wetgeving om die reden onverbindend heeft verklaard.

De heer **Slootweg**:

Dat zat dus echt op dat punt van doelbinding.

De heer **Tomesen**:

Nou, er waren heel veel punten, maar aan het einde zeggen ze: "Luister eens even, er is geen toezicht, geen voorzienbaarheid en geen doelbinding, en de dataminimalisatie is beperkt. Er kan onmogelijk worden voldaan aan dat 'select before you collect'. Dit is in strijd met hogere wetgeving."

De heer **Slootweg**:

Er zijn dus eigenlijk vier argumenten in dat besluit of die uitspraak van de rechtbank waarin wordt aangegeven dat die wet daar niet aan voldoet.

De heer **Tomesen**:

De rechtbank geeft op verschillende momenten heel veel argumenten, maar die komen in de kern neer op: je maakt niet duidelijk wat je doet, je stelt niet van tevoren eisen en je voldoet niet aan de normen van fair balance. De rechtbank stapt iets gemakkelijker heen over de noodzaak dan wij, hoewel ze daar ook wat noten over kraken, maar uiteindelijk zeggen ze: er is geen controle en er zijn geen spelregels, dan kan je onmogelijk aan deze minimale vereisten voldoen.

De heer **Slootweg**:

Gerelateerd hieraan adviseert u om de indicatoren voor risicomodellen goed te onderbouwen om zodoende willekeur te voorkomen. De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer Asscher, schrijft dat dit wordt gewaarborgd doordat de Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid bij het ontwerp van een nieuw risicomodel beschrijft voor welke specifieke fraudevorm het instrument Systeem Risico Indicatie, SyRI, wordt ingezet, en daarbij gemotiveerd wordt onderbouwd welke gegevens daartoe bij elkaar worden gebracht. Had u, toen de minister dat schreef, het idee dat er bij de bouw van het risicomodel voldoende tegemoetgekomen werd aan uw bezwaren?

De heer **Tomesen**:

Nee, dat denk ik niet, omdat de minister uiteindelijk niet schrijft wat hij nou exact met welke indicatoren gaat doen en hij het uiteindelijk nog steeds op allerlei niveaus neerlegt, behalve daar waar de verantwoordelijkheid ligt, om inzichtelijk te maken op basis waarvan, hoe, op welk moment, langs welke lijnen en volgens welk model er eventueel gegevens van mensen worden verzameld. En die verantwoordelijkheid ligt, kort gezegd, bij hem. De minister zegt dus eigenlijk niks, en als hij wat zegt, legt hij het te laag neer.

De heer **Slootweg**:

Misschien is het een beetje een open deur, maar waarom is dat dan vanuit het oogpunt van het college de taak van de minister?

De heer **Tomesen**:

De minister ontwerpt de wet, en in onze termen is de minister de

verantwoordelijke voor de verwerking van deze persoonsgegevens. Hij stelt de regels.

De heer **Slootweg**:

Nog even over SyRI. Bij wie zou de verantwoordelijkheid voor de onderbouwing van de risico-indicatoren dan moeten liggen? U zegt: die ligt gewoon bij de minister. Heb ik dat goed begrepen?

De heer **Tomesen**:

Ik vind dat je dit zo inzichtelijk en zo hoog mogelijk moet neerleggen. Dan ligt het uiteindelijk dus bij de verwerkingsverantwoordelijke, de verantwoordelijke voor het systeem, en dat is de minister.

De heer **Slootweg**:

Goed. Dank u wel. Dan geef ik het woord terug aan de voorzitter.

De **voorzitter**:

Ik heb nog één aanvullende vraag. Zou u kunnen zeggen wat het voor mensen betekent als ze in SyRI terechtkomen, als hun gegevens daarin terechtkomen?

De heer **Tomesen**:

Daar zit een principiële kant en een praktische kant aan. De principiële kant is dat mensen het recht hebben om niet in gegevensbestanden verzeild te raken zonder dat ze het weten.

De **voorzitter**:

Daar komen we zo op.

De heer **Tomesen**:

En dat gebeurde hier. De meer praktische kant is dat op basis van die negatieve persoonskenmerken — dat kan niet anders ...

De **voorzitter**:

Wat zijn negatieve persoonskenmerken?

De heer **Tomesen**:

Schulden, detentieverleden, fraudesignalen, noem eens wat. Dat zijn dingen waardoor mensen denken: daar zou iets aan de hand kunnen zijn.

De **voorzitter**:

"Daar zou iets aan de hand kunnen zijn."

De heer **Tomesen**:

Dat was het idee: we gaan fraude bestrijden. Mensen werden aan controle onderworpen op basis van in feite een heel groot visnet dat door gegevens in allerlei overheidsbestanden werd gehaald. Dat is wat er gebeurde.

De **voorzitter**:

Wat betekent dat dan, als jij als burger in dat visnet zit?

De heer **Tomesen**:

Dat betekent heel simpelweg dat als jij een eerbare burger in pak 'm beet Noordoost-Groningen bent en in een systeem komt te zitten, er plotseling aandacht voor jou is omdat je nou eenmaal een aantal kenmerken hebt waardoor mensen denken: die zou weleens kunnen frauderen.

De **voorzitter**:

Ja. En dan zit je in zo'n net ...

De heer **Tomesen**:

Dat is de "fishing expedition", zoals wij dat hebben genoemd in ons eerste advies waar uw collega Slootweg aan refereerde.

De **voorzitter**:

Dus dan zit je in dat net.

De heer **Tomesen**:

Dan zit je in dat net.

De **voorzitter**:

In uw adviezen spreekt u ook over het beginsel van transparantie: de plicht die de overheid in een aantal gevallen heeft om burgers te informeren over de verwerking van hun persoonsgegevens. In het wetsvoorstel was deze plicht bij de uitvoerders van het Systeem Risico Indicatie neergelegd. Wat vond u ervan dat deze informatieplicht door de wetgever bij de uitvoerders werd neergelegd? Maar misschien ga ik u toch eerst nog even vragen of u zou willen uitleggen wat die informatieplicht betekent.

De heer **Tomesen**:

In de kern kwam het erop neer volgens de Wet bescherming

persoonsgegevens dat je aan mensen meldt: wij verzamelen gegevens van jou. Het zijn jouw gegevens; wij zijn daar open en transparant over, zodat ook weet dat het zo is en je zelfs de gelegenheid krijgt om te kijken wat er over je verzameld is en of het wel klopt, om het te controleren en te corrigeren desnoods. Dat is transparantie. Dat heeft ook ...

De **voorzitter**:

Ja. Ik laat u even uitspreken.

De heer **Tomesen**:

Dat is transparantie.

De **voorzitter**:

Ja. Die informatie. Stel je voor dat je daar als burger inzit, dan zou je die informatie kunnen krijgen. Als dat consequenties heeft — u wordt gezien als een risico, men gaat onderzoek doen — en je denkt dat er iets niet klopt, als je een brief thuis krijgt en er iets niet klopt, weet je wellicht dus zelf al als persoon hoe het kan dat ze bij jou zijn uitgekomen. Zeg ik dat zo goed?

De heer **Tomesen**:

Ja, dat kan.

De **voorzitter**:

Waarom is het belangrijk voor mensen dat ze die informatie hebben over wat er met hun gegevens gebeurt?

De heer **Tomesen**:

Omdat het volgens al deze wettelijke regels belangrijk is dat mensen weten wat er met hun persoonsgegevens gebeurt.

De **voorzitter**:

Ja, want die zijn van hen.

De heer **Tomesen**:

Die zijn van hen.

De **voorzitter**:

Ik had eigenlijk twee vragen, dus ik ga nu even terug naar de eerste vraag. Wat vond u ervan dat deze informatieplicht door de wetgever bij uitvoerders werd neergelegd?

De heer **Tomesen**:

Ik vraag me af of deze informatieplicht door de wetgever bij uitvoerders werd neergelegd, want over de hele linie zei de minister: natuurlijk maak ik algemeen bekend dat we een systeem als dit hebben, maar ik ga mij hier verder niet voor inspannen, want het is een onevenredig grote inspanning en het maakt de calculerende burger maar wijzer. Dus als het al bij de lagere uitvoerders werd neergelegd, vond ik dat in ieder geval te laag. Ik moet eerlijk zeggen dat ik me er niet van bewust ben dat het zo gedaan is, maar ik vind dat het uitgangspunt zou moeten zijn, ook in dit geval: we gaan ons uiterste best doen om hier gewoon eerlijk en open over te zijn.

De **voorzitter**:

U gebruikte de term "calculerende burger". Wat betekent dat?

De heer **Tomesen**:

Dat is niet mijn term. Dat is de term die de minister gebruikt.

De **voorzitter**:

Maar wat zit daarachter? Wat is een calculerende burger?

De heer **Tomesen**:

Dan ga ik interpreteren.

De **voorzitter**:

Ja, ik dacht: ik kan 'm ook zelf beantwoorden. Berekenend.

De heer **Tomesen**:

Ja, de berekenende burger.

De **voorzitter**:

Ja. Hoe gaf de overheid destijds in het algemeen invulling aan de informatieplicht?

De heer **Tomesen**:

Dit is een hele, hele algemene vraag. Ik herinner me niet dat we bij andere wetvoorstellen of bij andere activiteiten van overheidsorganen ertegenaan liepen en dachten: moet je nou zo stiekem doen?

De **voorzitter**:

Oké. Dus dit was wel redelijk ...

De heer **Tomesen**:

Ik heb me niet voorbereid op deze vraag. Het is niet mijn beeld dat de overheid veel achterhield, maar op dit punt was er een grote behoefte om vooral niets te zeggen.

De **voorzitter**:

Zodat mensen niet zouden kunnen voorsorteren op of zouden weten hoe de overheid ze controleert.

De heer **Tomesen**:

Dat is het.

De **voorzitter**:

Oké. In 2020 wordt het Besluit Systeem Risico Indicatie vernietigd door de rechter. Daar had u het al over met mijn collega. De wetgeving voldoet volgens de rechtbank niet aan artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. De rechter vindt het onvoldoende inzichtelijk en controleerbaar of de inmenging in de persoonlijke levenssfeer gebeurt binnen de waarborgen voor de bescherming van persoonsgegevens. U heeft het er net natuurlijk al een beetje over gehad, maar ik stel toch de vraag of u verbaasd was over deze uitspraak.

De heer **Tomesen**:

Dat is wel een hele gemakkelijke: nee. Maar ik was inmiddels ook ergens anders aan het werk, dus is niet zo dat ik 's ochtends al wakker werd met de opwindende gedachte: vandaag gaat het komen. Maar terug, wij waren hartstikke negatief, principieel negatief: dit kan zo niet. Ik was er ook oprecht van overtuigd ... Ik voeg er maar aan toe dat ook de Raad van State in ongeveer dezelfde bewoordingen als wij hartstikke negatief was. Die zei: je maakt de noodzaak niet duidelijk, je treft onvoldoende waarborgen. Dat heeft de rechtbank prachtig op een rijtje gezet. Dus om nou te zeggen "verbaasd"? Ingenomen, achteraf.

De **voorzitter**:

Ingenomen. Ik dacht: ik stel 'm wat opener. Ingenomen is natuurlijk ook een manier. Ik stel voor om richting de afronding te gaan van dit verhoor. Heeft u nog een reflectie over de periode dat u daar zat die u graag aan ons en de samenleving wil meegeven?

De heer **Tomesen**:

Misschien heb ik het al een beetje aan u duidelijk kunnen maken, maar wat

bij mij overheerst, toen al en zeker achteraf terugkijkend, is de verbazing over het gemak waarmee fundamentele spelregels als het zo uitkwam terzijde werden geschoven, waarmee dus het risico op — hoe zal ik het zeggen? — willekeur of verlies aan vertrouwen werd genomen. Als ik daar een conclusie aan mag verbinden, zou ik hopen — ik hoop ook dat uw commissies daaraan bijdraagt — dat het werk van toezichthouders, van adviseurs, van hun onafhankelijke adviezen, ook in gevallen waarin het even niet uitkomt, in een vorm van rustig beraad en kalm overleg meer op waarde wordt geschat dan toen het geval was.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan zijn we aan het einde gekomen van dit openbaar verhoor. Namens de enquêtecommissie dank ik u voor dit verhoor, voor uw openheid en het delen van uw inzichten.

De heer **Tomesen**:

Dank u wel.

Sluiting 11.24 uur.
